

Overweging 'De Peper', 8 juni 2008

Persoonlijk

Het werd een hele discussie, met ingezonden brieven, conferenties, synodevragen, interviews en zelfs een boek. Een landelijk Nederlands debat over 'De persoonlijke God', omdat sommige christelijke theologen – ik was er een van – afscheid wilden nemen van het beeld van God als persoon, die vanuit een andere werkelijkheid tussenbeide komt. Kunnen we niet beter over hem (of is het een Haar?) spreken met onpersoonlijke beelden als geest, adem, kracht, licht, leven, vuur? Kunnen we ons God niet beter voorstellen als een omvattende Geest dan als een Persoon op afstand? Het werd een heel debat, en ik heb er van harte aan meegedaan. Theologen – 'spreken over God' betekent het woord letterlijk – ze houden van praten, en helemaal over God raken ze niet uitgepraat.

Maar zijn we er wijzer van geworden, van dat debat? We wéten wel wat meer, na al dat praten – over

- dat je 'persoon' niet zo letterlijk moet willen nemen.
- Dat *persona* eigenlijk masker betekent, en dat God zich onttrekt aan onze beelden.
- Over de drie gezichten van God in de christelijke traditie, de drie maskers, Vader, Zoon en Heilige Geest. Dat God geen individu is, maar gemeenschap.
- Dat God persoonlijk met ons wil verkeren, en dat je tot iets niet kunt bidden.

Maar worden we er ook wijzer van, van zo'n gesprek? Leren we zelf God er beter door kennen?

Neen dus, en ik had het kunnen weten. Denken, praten, discussiëren over God, dat is nog geen gesprek met God. En God ontmoeten – het lijkt soms alsof theologenpraat ons verder van die ontmoeting afbrengt, dan er naar toe leidt.

Theologisch verrijkend misschien, maar religieus armoedig. Zo heb ik tenminste zelf dat debat ervaren. Ik werd er niet door gesticht.

Een Duitse theologieprofessor kwam eens bij een zen-meester op bezoek om over God te spreken, als twee deskundigen onder elkaar. Wilt u een kopje thee? vroeg de zen-meester om te beginnen. Ja, graag antwoordde de professor. De zen-meester begon het theekopje vol te schenken, maar bleef maar doorschenken, ook toen het kopje al lang vol was. ‘Houdt u toch eens op met schenken!’, zei de professor, ‘ziet u dan niet dat het kopje allang vol is?’ ‘Ik houd op met schenken als u ophoudt God in uw concepten te willen vatten’, antwoordde de meester.

Een ‘persoonlijk’, ‘onpersoonlijk’ concept van God – ach wat doet het er toe, concepten zijn slechts theekopjes. Al onze taal is behelpen in de ontmoeting mét de werkelijkheid van God, die ons omvat en te boven gaat.

De God van Israël leidde Israël door de woestijn ‘als een wolkkolom des daags, en des nachts een lichtende vuurkolom’. Kan het onpersoonlijker? Maar van Mozes lezen we daar: ‘De HEER sprak persoonlijk – er staat letterlijk: van aangezicht tot aangezicht – met Mozes, zoals een mens met een ander mens spreekt’. Kan het persoonlijker?

Mozes verkeert met God op ooghoogte. Niet als een slaaf, vanuit de hoogte, maar als vriend, van aangezicht tot aangezicht.

Wij zijn er inmiddels aan gewend, aan die taal van Nabijheid, gepokt en gemazeld als we zijn in de wereld van de bijbel. We wéten van die ongehoorde intimiteit tussen God en mens, later weer bij Jezus, als hij God zelfs als Pappa aanspreekt, alsof hij

bij Hem op schoot zit. Het was een schok in de religieuze geschiedenis van de mensheid, maar wij weten ervan. Denken we.

Maar weten we werkelijk? Weten we werkelijk, dat is: persoonlijk, waar zij – Mozes, Jezus – het over hadden?

Weet ik, weet jij – laat ik nu ook maar persoonlijk worden – waar we over spreken? Wat heb jij, wat heb ik met God? Kennen wij elkaar – God en ik, ik en God – persoonlijk, of verkeren we met elkaar alleen op voet van horen zeggen?

God en ik – zijn we vrienden?

Als je de vraag zo stelt, komt religie ongemakkelijk dichtbij. We vinden het dan al snel klef worden. Evangelisch. Laten we het afstandelijk houden, en het over Gods *beelden* hebben. Laten we onszelf erbuiten houden. Vriendschap met de Eeuwige? op ons sterfbed hopelijk, maar eerder liever niet. Anders komt Hij ons na, pijnlijk ontwapenend te na.

Raakt hij ons persoonlijk.

De middeleeuwse mysticus Eckhart stak de draak met de manier waarop wij God doorgaans van het lijf houden. “Veel mensen willen God zien met de ogen waarmee ze naar een koe kijken,” zei hij, “en willen van God houden zoals ze van een koe houden. Van een koe houd je om de melk en de kaas en ten bate van jezelf. Zo doen al die mensen die van God houden ter wille van uiterlijke rijkdom of innerlijke troost; maar die houden niet echt van God, omdat ze dat doen ter wille van zichzelf.”

God als melkkoe, ook de dominee in ons blijft altijd een koopman: het is geven en nemen tussen God en mij. Do ut des. Als Hij mij in dit leven gezet heeft, moet Hij mij ook een aardig leven bezorgen. Gods liefde als elementair mensenrecht. God, instrumenteel op afstand gehouden.

Eckhart sprak liever in een ander register, in de taal van het beminnen, van vriendschap, en schoonheid. Omdat die niet

berekenend is, niet uit op winst – maar de ziel blootstelt aan God. Het diepst van de ziel aan het meest eigene van God. Dat kan pijn doen, maar ook weldadig heilzaam zijn en intense vreugde brengen.

God heb je lief, zeiden de mystici, om wie God is, niet om wat hij voor je doet.

[‘O God als ik u uit vrees voor de hel vereer, verbrand mij dan in de hel. En als ik u vereer in de hoop op het paradijs, sluit mij dan uit van het paradijs’, bad eens een mysticus. ‘Maar als ik u vereer omwille van Uzelf, ontzeg me dan uw eeuwige schoonheid niet.’ (Rabi’a Al Adawiya (de soefi-heilige van Basra).

God vereren omwille van zichzelf.]

Waarom houd je van mij? vraagt je partner. Wie dan een lijstje met kwaliteiten ophoest, moet zich ernstig afvragen of er werkelijk sprake is van liefde en niet van koopmanschap. Waarom houd je van mij? Nou gewoon, omdat jij jij bent.

Van God houden om God zelf. Ik merk zelf hoe ik aarzel, nog steeds aarzel bij zo’n zin. Het komt me te dichtbij, het wordt me te persoonlijk. Ik wil best dat er van mij gehouden wordt. Maar omgekeerd? Houden van God, dat zou betekenen

- dat ik onvoorwaardelijk ja zeg tegen mijn bestaan.
- Dat ik instem met wie ik ben, met de anderen die mij zijn gegeven.
- Dat ik het leven aanvaard, wat me ook overkomt.
- Dat ik mij toevertrouw aan de armen van de Eeuwige, zonder aarzeling, zonder berekende reserve.
- Dat ik verlang het Aangezicht te zien van de God die ik nu nog alleen versluierd zie.

Met God op ooghoogte verkeren? Als vriend, als beminde en minnaar?

Wacht nog even. Het is me ... te persoonlijk.

Maar misschien is het voor de Eeuwige zelf ook wel te close. “Mijn gezicht zul je niet kunnen zien”, hoort Mozes. “Want geen mens kan mij zien en in leven blijven.” Misschien verkeert God daarom, om ongelukken te voorkomen, om ons niet als een vlinder te laten verschroeien in zijn vlam, ook bij voorkeur indirect met ons.

Een mysticus beschrijft hoe hij, verzonken in diepe contemplatie, bij God is, en dat zich aan de poort van het klooster een vrouw meldt die hem wil spreken. Hij laat haar wegsturen, hij wil niet gestoord worden.

Even later begrijpt hij dat met de bedroefd heengegane vrouw ook God is heengegaan. Hij loopt haar in het verlaten landschap nog uren achterna.

Teksten:

18 'Laat mij toch uw majesteit zien,' zei Mozes. 19 Hij antwoordde: 'Ik zal in mijn volle luister voor je langs gaan en in jouw bijzijn de naam HEER uitroepen: ik schenk genade aan wie ik genade wil schenken, en ik ben barmhartig voor wie ik barmhartig wil zijn. 20 Maar,' zei hij, 'mijn gezicht zul je niet kunnen zien, want geen mens kan mij zien en in leven blijven.' 21 Toen sprak de HEER: 'Er is een plaats op de rots waar je dicht bij mij kunt komen staan. 22 Als dan mijn majesteit voor je langs gaat, zal ik je in een kloof laten schuilen en mijn hand beschermend voor je houden tot ik voorbij ben. 23 Als ik mijn hand weghaal, zul je mij van achteren zien; mijn gezicht mag niemand zien.' (Exodus 33: 18 – 23 en 34: 34 – 35)

'Ik noem jullie geen slaven meer, want een slaaf weet niet wat zijn meester doet; vrienden noem ik jullie, omdat ik alles wat ik van de Vader heb gehoord, aan jullie bekendgemaakt heb.' (Johannes 15: 15)

Literatuur:

Peter Henk Steenhuis, De persoonlijke God. Gesprekken op de grens van filosofie en geloof, Amsterdam 2007.

Dorothee Sölle, *Mystiek en Verzet*, Baarn 1998.